

Отже, впровадження інформаційної системи на промисловому підприємстві – досить складний процес у зв'язку з високою вартістю програмного продукту, тривалим терміном підготовки фахівців для роботи з цим програмним продуктом та інших причин. У будь-якому випадку інформаційна система управління – це засіб для підвищення якості управлінської праці, прийняття правильних стратегічних і оперативних рішень на основі автоматизованої обробки даних. Водночас автомати-

зована система управління – це не лише інструментарій для бізнесу, а й технологія його ведення.

1. Турчин С. Автоматизация управления...из "коробки" // Компьютерное обозрение. – 2001. – № 7. – С. 16-23.
2. Черненко М. Реализация управленческих концепций в средних интегрированных системах // <http://www.management.com.ua>.
3. Зырьнов М. Эффективность ERP можно оценить // Computerworld. – 2002. – № 6. – С. 7-10.
4. Некрасова Е. Информационная система предприятия: эффекты или эффективность? // <http://www.cio-world.ru>.
5. Черноволентко И. Ф. Экономика информационных систем. – Донецк, 2002.

Надійшла до редколегії 30.03.04

І.О.Падалка, асп.

МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ РИНОК: ОСОБЛИВОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Розглянуто особливості функціонування міжнародного валютного ринку на сучасному етапі розвитку міжнародної валютно-фінансової системи та його роль у розвитку міжнародної економіки.

Specific features of the international money-market operations at the modern stage of the international financial system development and its impact on the global economy are considered.

Міжнародна валютно-фінансова система (international monetary system) – закріплена в міжнародних угодах форма організації валютно-фінансових відносин, які функціонують самостійно або обслуговують міжнародний рух товарів та факторів виробництва [1, с. 20-22]. Валютні відносини виникають на національному та міжнародному рівні. На національно-державному рівні вони формують національну валютну систему, яка включає валютні відносини країни, її інституціональні форми, що визначаються валютним і фінансовим законодавством, розгалужену сукупність інфраструктурних підрозділів, що забезпечують функціонування національної валютної системи. Таким чином, національну валютну систему формують такі головні компоненти: національна грошова (валютна) одиниця; офіційні золотовалютні резерви; паритет національної валюти та механізм формування валютного (обмінного курсу); умови конвертованості валюти; наявність чи відсутність валютних обмежень; банківські та кредитно-фінансові установи, валютні біржі; порядок здійснення зовнішньоторговельних розрахунків; система валютного регулювання та валютного контролю.

Міжнародна валютна система охоплює всю світову економіку. Її розвиток пов'язаний із формуванням світового ринку, єдиної системи світового господарства внаслідок поглиблення і диверсифікації міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації економічного життя та глобалізацією міжнародної економіки. Як зазначають у своїх дослідженнях А.С.Філіпенко та В.І.Мазуренко, головними елементами сучасної валютної системи є [2, с. 55-60]: національні резервні та колективні валютні одиниці; механізм валютних паритетів та обмінних (валютних) курсів; умови взаємної конвертованості валют; умови функціонування міжнародних валютних ринків.

Міжнародна валютна система регулюється нормами національного та міжнародного права, інструментами та положеннями, що випливають із спільно розроблених і прийнятих країнами документів та угод [3, с. 15-18].

Характер функціонування міжнародної валютно-фінансової системи та ступінь її усталеності залежить від відповідності цієї системи та відносин, які в ній склалися, реальним потребам світового господарства, розстановці сил та співвідношенню інтересів головних економічних суб'єктів міжнародної економіки. У зв'язку з цим міжнародна валютно-фінансова система повинна відповідати таким головним вимогам [5, с. 180-200]: забезпечувати міжнародний обмін, всю систему світових господарських зв'язків достатнім обсягом фінансо-

вих інструментів; мати певний запас міцності для стійкого функціонування в умовах перманентних структурних перебудов у різних складових світового господарства; бути достатньо еластичною для того, щоб гнучко пристосовуватися до динамічних змін і співвідношення внутрішніх і зовнішніх факторів функціонування міжнародних економічних відносин; забезпечувати по можливості збалансованість, гармонізацію економічних інтересів суб'єктів світових господарських зв'язків усіх структурних рівнів, починаючи від фірми (ТНК) і закінчуючи інтеграційними об'єднаннями типу ЄС.

Поглиблення міжнародного поділу праці (МПП), глобалізація світових господарських зв'язків детермінують необхідність поступової лібералізації міжнародних валютно-фінансових відносин та створення умов для взаємної уніфікації національних валютно-фінансових систем. Наслідком розвитку інформаційних технологій у фінансовій сфері є інтенсифікація міжнародних валютних трансакцій. Обсяг щоденних валютних угод збільшився з 250 млрд дол. в 1985 р. до 1,4 трлн дол. у 1999 р. (рекордний показник за останні п'ять років, в 2001 р. – 1,21 трлн дол.) [7].

Таким чином, рівень розвитку міжнародних валютно-фінансових відносин, ступінь зрілості окремих її елементів і ланок вирішальною мірою впливають на всю структуру сучасних світових господарських зв'язків.

Валютні ринки – офіційні центри, де здійснюється купівля-продаж іноземних валют за національну по курсу, що склався на основі попиту та пропозиції. Міжнародний платіжний оборот, пов'язаний з оплатою грошових зобов'язань юридичних та фізичних осіб різних країн, обслуговується валютним ринком. У широкому розумінні валютний ринок – це сфера економічних відносин, які виникають при укладанні операцій купівлі-продажу іноземної валюти, а також операцій по руху капіталу іноземних інвесторів [9, с. 30-32]. На валютному ринку відбувається узгодження інтересів інвесторів, продавців і покупців валютних цінностей. Західні економісти характеризують валютний ринок з організаційно-технічного погляду як суцільну мережу сучасних засобів зв'язку, які поєднують національні та іноземні банки та брокерські фірми.

Операції з обміну валют існували з давніх часів у формі міняльної справи в стародавньому світі в середні віки. Однак валютні ринки в сучасному розумінні склалися в XIX ст. Цьому сприяли такі передумови [8, с. 30-32]: розвиток міжнародних економічних зв'язків; створення світової валютної системи, яка покладала на кра-

їни-учасниці певні зобов'язання щодо їх національних систем; значне поширення кредитних засобів міжнародних розрахунків; посилення концентрації та централізації банківського капіталу, розвиток кореспондентських відносин між банками різних країн, поширення практики ведення поточних кореспондентських рахунків в іноземній валюті; вдосконалення засобів зв'язку – телеграфу, телефону, телексу, що допомагають спростити контакти між валютними ринками та понизити ступінь кредитного і валютного ризику; розвиток інформаційних технологій, швидкісна передача повідомлень про курси валют, банки, стан їхніх кореспондентських рахунків, тенденції в економіці та політиці.

У міру розвитку національних ринків та їх взаємних зв'язків склався єдиний валютний ринок для провідних валют у світових фінансових центрах. Сучасні міжнародні валютні ринки характеризуються такими основними особливостями: 1. Інтернаціоналізація валютних ринків на базі інтернаціоналізації господарських зв'язків, широке використання електронних засобів зв'язку і здійснення операцій та розрахунків по них. 2. Операції здійснюються безперервно протягом доби поперемінно в різних частинах світу. Робота на валютних ринках проходить відповідно до календарних діб і часових поясів від нульового меридіану, який проходить через Гринвіч – Greenwich Meridian Time (GMT), починається у Новій Зеландії (Веллінгтон) і проходить послідовно часові пояси у Сіднеї, Токіо, Гонконгу, Сінгапурі, Москві, Франкфурті-на-Майні, Лондоні, Нью-Йорку та Лос-Анджелесі. 3. Техніка валютних операцій уніфікована, розрахунки здійснюються по кореспондентських рахунках банків. 4. Широкий розвиток валютних операцій з метою страхування валютних та кредитних ризиків. При цьому валютні операції, які практикувалися раніше і мали своє відображення в банківських балансах, замінюються строковими та іншими валютними угодами, які враховуються в позабалансових статтях. 5. Спекулятивні та арбітражні операції набагато переважають валютні операції, пов'язані з комерційними угодами, кількість їх учасників значно зросла і включає не тільки банки і ТНК, але й інші юридичні і навіть фізичні особи. 6. Нестабільність валют, курси яких подібно своєрідному біржовому товару мають часто свої тенденції, що не залежать від фундаментальних економічних факторів. Світовий валютний ринок – самий потужний та ліквідний, але занадто чутливий до економічних та політичних новин.

З функціонального погляду валютні ринки забезпечують [3, с. 58-60]: своєчасність здійснення міжнародних розрахунків; страхування валютних і кредитних ризиків; взаємозв'язок світових валютних кредитних і фінансових ринків; диверсифікацію валютних резервів банків, підприємств, держави; регулювання валютних курсів (ринкове та державне); отримання спекулятивного прибутку їх учасниками у вигляді різниці курсів валют; проведення валютної політики, яка спрямована на державне регулювання економіки, а в останній час – як складова частина макроекономічної політики в рамках групи країн ("велика сімка", ОЕСР, ЄС).

За обсягом валютний ринок значно переважає інші сегменти фінансового ринку. Так, щоденний обсяг операцій у 2000 р. на ринку акцій оцінювався в 100–150 млрд дол., на ринку облігацій – 500–700 млрд дол., а на валютному ринку – 1,4 трлн дол. у 1998 р. і 1,21 трлн дол. у 2001 р. (проти 205 млрд дол. у 1986).

З інституціонального погляду валютні ринки – це сукупність банків, брокерських фірм, корпорацій, особливо ТНК. Банки здійснюють 85-95 % валютних операцій між собою на міжбанківському ринку, а також з торговельно-промисловою клієнтурою. Банки, яким надано право на проведення валютних операцій, називаються

уповноваженими, девізними або валютними. Не всі девізні банки можуть брати участь в операціях на валютному ринку. Величина банку, його репутація, ступінь розвитку закордонної мережі відділень та філій, обсяг угод, які укладаються через банк міжнародних розрахунків, – ці фактори значною мірою визначають його роль на валютних ринках. Певну роль відіграють валютні обмеження, які періодично вводяться на ринку, стан телефонного зв'язку в місцях, де розташований банк, а також його політика. Тому найбільший обсяг валютних операцій припадає на долю транснаціональних банків (ТНБ): CITIBANK, Chase Manhattan Bank, Deutsche Bank, Dresdner Bank, Barclays Bank, Union Bank of Switzerland, Sumitomo Bank, Mitsubishi Bank, ABN Amro та інші [5, с. 113-118]. Ці банки укладають угоди на досить значні суми (100–500 млн дол.), тоді як стандартна угода від 1 до 10 млн дол. завдає чуттєвого впливу на стан валютного ринку і має конкурентну перевагу в боротьбі за вигідні угоди. Володіючи мережею закордонних відділень, вони цілодобово проводять валютні операції через них.

Новими учасниками валютного ринку стали інвестиційні фонди, які здійснюють диверсифіковане управління портфелями активів, розміщуючи валюти у високоліквідні та надійні цінні папери урядів та корпорацій різних країн. Найвідомішими є фонди Quantum Джорджа Сороса, фонд Dean Witter, міжнародний хедж-фонд Long-Term Capital Management. У коло учасників валютного ринку входять центральні банки країн, які через ці ринки керують валютними резервами, підтримують курс національної валюти, проводять валютні інтервенції, а також регулюють процентну ставку по вкладеннях у національній валюті. Найбільший вплив на світові валютні ринки справляють центральні банки США (Федеральна резервна система), Німеччини та Великобританії.

Учасниками валютного ринку є інститути небанківського характеру (страхові та пенсійні фонди, інвестиційні компанії). Однак ці інститути використовують на ринку як посередників брокерські фірми, які є ще одним важливим учасником валютного ринку. У числі переваг роботи з брокером – анонімність укладання угод, безперервність процесу котирування, можливість пропонувати власні ціни. Обсяги валютних операцій брокерів постійно зростають, охоплюючи близько 30 % валютних операцій, на Лондонському ринку – 35 %, а по операціях у доларах дещо вище. У середині 90-х років з'явилися електронні брокери, які здійснювали, наприклад, у Токіо в 1997 р. близько 50 % операцій долар-єна. Провідне становище серед брокерсько-дилерських фірм займають Merrill Lynch Pierce Fenner & Smith, E.F.Hutton, Goldman Sachs, Morgan Stanley та ін.

Крупні банки, в першу чергу ТНБ, мають валютні відділи, обладнані ЕОМ, телефонним та телексом зв'язком з іншими банками, посередницькими брокерськими фірмами та світовими фінансовими центрами. Вони підключені за допомогою відеозв'язку до телеграфного агентства (Рейтер або ін.), яке постійно повідомляє про важливі політичні та економічні події, а також про курси валют.

Використання ЕОМ дозволяє здійснювати щохвилинний контроль позиції банків у різних валютах, а також операції з окремими банками. Автоматизована обробка операцій збільшує можливість оборотів, гарантує точність та своєчасність переказу та надходження валюти. Розвиток системи телекомунікацій на основі системи СБІФТ дозволяє швидше і з меншими витратами здійснювати операції та перекази по них, а саме отримувати підтвердження надходження валюти вранці на наступний день після укладання угоди, тобто раніше реального її

зарахування на рахунки банків. Електронна система Рейтер-ділінг [7] дає можливість банкам моментально встановлювати контакт і укласти угоди із зацікавленими банками, які підключені до цієї системи, що дозволяє економити час пошуку партнера на ринку. Однак достатньо дороге електронне та комп'ютерне обладнання доступне лише великим банкам, які домінують на валютному ринку. Вартість обладнання торговельної зали, абонування системи Рейтер та Телерейт, комп'ютерів та програмного забезпечення угод становить мільйони доларів, а великих залів – десятки мільйонів. Найбільші банки світу розпочали впровадження концепції віртуальних банків, яка дозволяє їх клієнтам проводити певний набір операцій з управління власним рахунком з віддаленого терміналу, здійснювати купівлю і продаж валюти на світових валютних ринках, не виходячи з дому.

У другій половині 90-х років існуючі ділінгові системи ("REUTERS dealing 2000", "Telerate", "Tenfore" та ін.) були доповнені електронними брокерськими системами, які інтенсивно використовуються для електронних торгів парами валют. Із загальної кількості конверсійних операцій у 2001 р. на операції долар-євро припадало 30 %, долар-єна 20 %, фунт-долар – 11 % і 50 % на інші пари валют [7].

Розрізняються світові, регіональні, національні (місцеві) валютні ринки залежно від обсягу, характеру валютних операцій, кількості валют, що використовуються, та ступеня лібералізації [10, с. 459-463]. Світові валютні ринки зосереджені в міжнародних фінансових центрах. Серед них слід виділити валютні ринки в Лондоні, Нью-Йорку, Франкфурті-на-Майні, Парижі, Цюриху, Токіо, Сянгані, Сінгапурі, Бахрейні. На світових валютних ринках банки проводять операції з валютами, які широко використовуються в світовому платіжному обороті, і майже не укладаються угоди з валютами регіонального та місцевого значення незалежно від їх статусу та надійності. Провідне становище зберігає Лондонський валютний ринок (400–450 млрд дол., або більше 30 % щоденних валютних угод у світі). Цей показник в 9 разів перевищує обсяг валютних операцій в Парижі, у 5 разів – у Франкфурті-на-Майні, в 2 рази – в Нью-Йорку. 40 % світового валютного обороту припадає на європейський ринок, 40 % – на американський і 20 % – на азіатський ринок.

На регіональних та місцевих валютних ринках здійснюються операції з деякими конвертованими валютами. В їх числі сінгапурський долар, саудівський реал, кувейтський динар та ін. Котирування валют, що використовується для валютних операцій у певному регіоні, відносно регулярно здійснюється банками даного регіону, а валют місцевого значення – банками, для яких ця валюта є національною й активно використовується в угодах з місцевими клієнтами.

Торгівля валютами зосереджена на двох основних майданчиках [11, с. 211-213]: FOREX (Foreign Exchange) –

міжбанківський валютний ринок, який торговельним майданчиком можна назвати лише умовно; Chicago Mercantile Exchange (International Monetary Market) & Globex – під час роботи біржі торгівля строковими контрактами відбувається на IMM (підрозділ CME), у позабіржовий час – на GLOBEX.

Валютний ринок в Україні існує у вигляді Міжбанківського валютного ринку і належить до категорії місцевих валютних ринків. Перші торги ф'ючерсними контрактами в нашій країні пройшли в 1994 р. на Придніпровській валютній біржі. У 1996-1997 рр. торгівлю валютними деривативами було організовано на Київській універсальній біржі (КУБ). У грудні 1997 р. почала працювати секція строкової торгівлі на УМББ, але вже в квітні наступного року учасники ринку втратили інтерес до даного виду діяльності. Серед причин можна виділити домінування спекулятивних інтересів, відсутність на ринку хеджерів, недосконалість податкового законодавства, висока ризикованість операцій тощо [11, с. 235-239].

Валютні ринки – одна з важливих складових світового господарства – різко реагують на зміну в економіці і політиці, впливаючи на них в зворотному напрямку. Інтернаціоналізація господарського життя сприяє розвитку валютних ринків. Обсяг угод на них перевищує щоденно відмітку в трильйон доларів. Різкі коливання курсових співвідношень ускладнюють діяльність валютних ринків. Механізм валютних ринків створює умови для валютних спекуляцій, оскільки він дає можливість укласти угоди, не маючи в наявності валюти. У результаті валютних операцій посилюється стихійний рух "гарячих" грошей, вплив капіталу, коливання валютних курсів. "Валютна лихоманка" завдає пагубного впливу на слабкі валюти, підвищує нестабільність валютно-економічного становища окремих країн, світової економіки та валютної системи. Валютні труднощі, які ускладнюються стихійною діяльністю валютних ринків, негативно впливають на економічну політику країн світу і є важливою проблемою при узгодженні їх дій щодо регулювання економіки.

1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2-х ч. – Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование. – М., 1999.
2. Валютный рынок и валютное регулирование: Учеб. пособие / Под ред. И.Н.Платоновой. – М., 1996.
3. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові відносини: Підручник / А.С.Філіпенко, В.І.Мазуренко та ін. / За ред. А.С.Філіпека. – К., 1997.
4. Опришко В.Ф. Міжнародне економічне право: Підручник. – К., 1995.
5. Красавина Л.Н. Международные кредитные и валютно-финансовые отношения: Учебник / Под. ред. Л.Н.Красавиной. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2000.
6. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. для самост. вивч. дисц. / Н.С.Рязанова – К., 2001.
7. Банк міжнародних розрахунків (Базель, Швейцарія) // www.bis.org.
8. Міжнародні фінанси: Навч. посіб. для самост. вивч. дисц. / Н.С.Рязанова – К., 2001.
9. Міщенко В.І., Науменков С.В. Валютне регулювання. – Суми, 1995.
10. Маршал Джон. Ф., Бансал Випул К. Финансовая инженерия: Полное руководство по финансовым нововведениям: Пер. с англ. – М., 1998.
11. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками: Навч. посібник. – К., 1998.

Надійшла до редколегії 29.03.04

О.Ю.Пасенченко, асп.

МАРКЕТИНГОВІ РИЗИКИ ПРОНИКНЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНІ РИНКИ

Розглянуто маркетингові ризики проникнення підприємств на міжнародні ринки, які зумовлені високим ступенем невизначеності та динаміки середовища міжнародного бізнесу. Показано політичну, економічну та соціокультурну структурні складові маркетингових ризиків.

Marketing risks of enterprises' penetration on foreign markets, which are caused by high level of uncertainty and dynamics of international business environment. The marketing risk involves the political, economic and socio-cultural components

Активізація міжнародних інвестиційних процесів та необхідність включення національних економік до світових інтеграційних процесів сприяє залученню національних підприємств до глобальної світової господар-

ської системи. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства набуває принципово нових ознак, серед яких вихід на зовнішні ринки розглядається як об'єктивна необхідність. Це пов'язано з дією ряду політичних і еко-